

VEFEYÂT

TÜRKOLOJİ ÖNEMLİ BİR DEĞERİ KAYBETTİ: ALTAY SERSENOĞLU AMANJOLOV

Hatice Özge BİLİR-Derya ERSÖZ*

Türkoloji alanında gerek ülkesinde gerekse Türkiye’de başarılı çalışmaları olan Altay Sersenoğlu Amanjолоv’u 9 Ekim 2012 tarihinde kaybettik. Yalnızca kitapları ya da makaleleriyle değil, ülkemizde verdiği büyük hizmetlerle de yakından tanıdığımız büyük ismin bu dünyadan göçmüş olması Kazakistan coğrafyası kadar bizleri de derin üzüntüye boğmuştur.

Türk dilbilimine büyük katkıları olan A. S. Amanjолоv, 2 Haziran 1934 yılında Almatı’da doğmuştur. Lise eğitimini 1952 yılında Almatı’da bulunan Rus Lisesi’nde tamamlayan bilim adamı, M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Doğu Şubesine kabul edilir. Moskova Devlet Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü Türk Filolojisi Anabilim dalından 1957 yılında mezun olan Altay Sersenoğlu Amanjолоv, lisansüstü çalışmaları için aynı üniversiteye devam eder. Danışmanlığını Prof. V.M. Nasilov’un yapmış olduğu “Eski Türk Yazıtlarının Dilinde Fiil Çekimi” konulu yüksek lisans tezini 1963 yılında tamamlamıştır. 1957-1960 yılları arasında ve 1964 yılında Kazak SSCB İlimler Akademisinde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 1966 yılında Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek ve Orta Eğitim Bakanlığı tarafından Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Enstitüsü Kazak Dili Bölümüne atanmıştır. Bu-

* Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencileri.

rada 1979 yılının Eylül ayına kadar okutman, doçent, profesör ve bölüm başkanı olarak çalışmıştır.

El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi'nin önde gelen profesörlerinden biri olan Altay S. Amanjolov, 1979-1995 yılları arasında Genel Dilbilimi Fakültesi'nin dekanlığını yapmış ve 1995 yılı Nisan ayından itibaren aynı fakültede profesör olarak çalışmıştır. Bu yıllarda kendi alanıyla ilgili pek çok ders ve konferans vermiştir: “Türk Filolojisine Giriş”, “Eski Türk Dili”, “Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi”, “Genel Dilbilimi” “Grafik Dilbiliminin Problemleri”.

Pedagoji Enstitüsünde çalıştığı yıllarda Öğrenci Bilim Topluluğu Dil Derneği'ne danışmanlık eden bilim adamı, aynı zamanda dil uzmanlarını hazırlayan komitenin de başkanlığını yapmıştır. Enstitüde okuttuğu dersler arasında “Türkolojiye Giriş”, “Eski Türk, Arap, Latin Grafiği”, “Kazak Dili Tarihi Grameri” ve “Rus ve Kazak Dillerinin Karşılaştırmalı Dilbilimi” önemli bir yer tutar.

Altay S. Amanjolov, 1978 yılında Yüksek ve Orta Eğitim Bakanlığı'nın emri ile Kazak Dilbilimi hakkında öğrencilerin bilimsel çalışmalarına yönelik düzenlenen yarışmanın komisyon başkanlığını yapmıştır.

Dil ve yazı tarihinin pek çok alanını kapsayan araştırmalar yapan ünlü filolog, Türk Dillerinin Tarihi Grameri, Eski Türk Dillerinin Yazı Tarihi alanlarında sayılı uzmanlardan biri olmuştur. Amanjolov'un Türk Dilbilimi hakkında iki yüzden fazla eseri yayımlanmış ve bunların bazıları yurt dışında basılmıştır. 1969 yılında Moskova Bilim Yayınevinde yayımlanan “Eski Türk Yazıtlarının Dilinde Fiil Çekimi” adlı monografisi uzmanlar tarafından takdir görmüştür. Takdir gören diğer önemli bir çalışması ise 1975 yılında yaptığı doktora tezidir. “Eski Türk Yazıları Tarihinde Materyal ve Araştırmalar” adlı bu tez dil tarihi bakımından temel bilimsel bir çalışma olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmacı, 2003 yılında Almatı'da yayımlanan “Eski Türk Yazısının Tarihi ve Teorisi” adlı monografisinde runik yazının sistematik- grafik tasvirini vermiş, epigrafik materyaller toplamış ve runik alfabenin oluşumuyla ilgili önemli teorik sonuçlara ulaşmıştır. Dilbilim alanında yapmış olduğu bu araştırmalar eğitim sistemine önemli katkılar sağlamış ve derslerde okutulmaya başlanmıştır. Kazakistan'ın çeşitli üniversitelerinin dilbilimi bölümlerine ilmî metodoloji konusunda katkılar sağlamış ve Pekin, Taşkent, Ufa, Şimkent, Taraz, Pavlodar gibi birçok şehirdeki üniversitelerde dersler vermiştir. 1980 yılında Leningrad Devlet Üniversitesi'nde Genel Dilbilimi alanında çalışmalar yapan Amanjolov, burada uzmanlık kazanmıştır. 1986 yılı Eylül ayından 1987 Mart'ına kadar Çin Halk Cumhuriyeti Pekin Üniversitesi'nde bilimsel çalışmalarına devam etmiş 1988 yılında eski Türk yazı çalışmalarını topladığı “Babalar Sözi” (Atalar Sözü) adlı kitabını Pekin'de yayımlamıştır.

1993-94 yılında Türkiye'ye misafir öğretim görevlisi olarak gelen filolog, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde “Çağdaş Kazak Dili” ve “Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi” derslerine girmiş ve bu konularda seminerler vermiştir. “Ortak Asil Miras” adlı kitabı 1994'de Trabzon'da Kazak ve Türkiye Türkçelerinde yayımlanmıştır.

Amanjolov, Filoloji Fakültesi'nin Kazak bölümü için program hazırlamış ve metodolojik çalışmalar yayımlamıştır. 1980'de “Eski Türk, Arap ve Latin Grafiği”, 1982 'de “Dil Bilimine Giriş”, 1983'te “Genel Dilbilimsel Disiplinlerin Programı”, 1983'te “Türk Dili” adlı ders

kitabı yayımlanmış, Türk epigrafiği materyalleri ile ilgili “Türk Runik Grafiği” adlı metodik çalışması (1980, 1981, 1985 yıllarında Rus dilinde) üç bölümde tertip olunmuştur. “Türk Filolojisi ve Yazı Tarihi” adlı ders kitabı onun tarafından 1996 yılında Kazak Türkçesinde yayımlanmıştır.

Ünlü dilbilimcinin, bilimsel çalışmalarında leksikoloji önemli bir yer tutmaktadır. “Kazakça Rusça Deyimler Sözlüğü”nün derleyicilerinden biri olarak sözlüğün editörlüğünü yapmıştır. “Türkçe Kazakça Deyimler Sözlüğü”, “Türkçe Kazakça Kişi Adları Sözlüğü”, “Türkçe Kazakça Fiili Deyimler Sözlüğü”, ve “İngilizce Kazakça Fiili Deyimler Sözlüğü”nün hazırlanmasına öncülük etmiştir. Bununla beraber “Kazak –Rus, Rus –Kazak Terminoloji Sözlüğü”nün hazırlanması çalışmalarına katkıda bulunmuştur.

Onun yine önemli çalışmalarından biri “Kazakça Rusça Dilbilim Terminoloji Sözlüğü”dür (1997-1999). Bu sözlük Çağdaş Kazak Türkçesi’nde olan iki bin kadar dilbilim terimini ve onların Rusça karşılıklarını kapsamaktadır. Bu terimler dilbilimi alanında ve bilimsel literatürde geniş şekilde kullanılan terimlerdir.

Yaptığı önemli çalışmalardan biri de Tyan-şan, Altay ve Tarbagatay’daki kaya üstü resim ve ideografik işaretlerin araştırılmasıdır.

Altay Sersenoglu Amanjolov, El-Farabi Üniversitesinin sosyal çalışmalarına koordinasyonluk ve tez savunma kurulunda başkan yardımcılığı yapmıştır. Dilbilimi fakültelerinde dilbilim okutmanlarının metodoloji seminerlerine başkanlık yapmış ve kendisinin verdiği seminerlerle de sık sık topluluk önüne çıkmıştır. 1986-1988 yılları arasında gençlere hitaben çıkan ve popüler bir bilim dergisi olan “Bilim Jene Enbek” (Bilim ve Emek)in yayın kurulu üyeliğini yapmıştır. Amanjalov, Kazak Tarih ve Kültür Miraslarının Korunması Cemiyeti Merkez Kurulunun faal üyesi olmuş ve 1976-1988 yıllarda Eski Yazılar ve Folklor bölümünün başkanlığını yapmıştır.

Türk dünyasına ve dilbilimi alanına büyük katkıları bulunan Altay Sersenoglu Amanjolov’un ölümü hem ülkemiz hem de Türk dünyası için bir kayıp niteliğindedir.